

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

KEREITE YA 12

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2022

TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 70

Tataiso ena ya ho tshwaya, e na le maqephe a 13.

TATAISO HO BATSHWAI

- Mohlahlobuwa ha a tlameha ho araba dipotso tse fetang bonngwe mofuteng o le mong wa sengolwa.
- Ha moithuti a nehelane ka dikarabo tse pedi, tshwaya e qalang o tlohele e latelang.
- Ha dikarabo di sa nomorwa ka nepo, thwaya ho latela Tataiso ya ho Tshwaya.
- Ha mopeleto o nyotobetsa moelelo, e tshwaye e fosahetse. Ha o sa ame moelelo, e tshwaye e nepahetse.
- Ha mohlahlobuwa a sa sebedisa maqotsi moo ho itsweng a qotse, se ke wa mo fa kotlo, mo abele matshwao.
- Dipotsong tse batlang maikutlo a mohlahlobuwa, ha ho matshwao a tshwanetseng ho abelwa E/TJHE, kapa KE A DUMELA/KE HANANA. Ka ho tshwana, ha ho matshwao a lokelang ho abelwa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO. Ho lokelwa ho shejwa tshetso/lebaka/tshetleho eo mohlahlobuwa a fanang ka yona le tiisetso eo a fanang ka yona karabong ya hae.

KAROLO YA A: PADI/NOBELE

POTSO YA 1: MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie

- 1.1 Lebaka la bona e ne e le la hore Sekgukguni a se ke a bipetsana ka moo ka lebitleng. ✓ (1)
- 1.2 Bo lebisa ketsahalong eo ho yona re bonang Mananyetsa a kwenehelang tumellano ya bona le Sekgukguni ya ho arolelana tjelele, a inkela yona a le mong. ✓ Sena se tiiswa ke tshebediso ya hae ya lentswe, 'sephoqo'. ✓ (2)
- 1.3 'Oho, feela ba se ke ba ntiehisana haholo, hobane mohlomong sephoqo sane seo ke se siyang ka lebitleng se ka hlolwa ke motjheso.' ✓ Tomatso e hlahella mona hobane e re utullela hore Mananyetsa o ne a ikemiseditse ho qhekella Sekgukguni empa Sekgukguni a sa tsebe. ✓ (2)
- 1.4
- Di re totobaletsa karaburetso ya pono hobane se etsahallang Sekgukguni ka lebitleng e se eka re a se bona. ✓✓
  - Di re tobaletsa karaburetso ya pono hobane e se eka re bona kamoo Mananyetsa a neng a ikutlwa, a itshepile kateng ha a ya moreneng.
- (E le nngwe feela, mme ho elwe tlhoko dikarabo tsa baithuti.)** (2)
- 1.5 O e sebedisitse ka sepheo sa ho toboketsa taba ya hore leqheka leo a neng a le loha ke le boima, le thata le neng le ke ke la rarollwa ha bonolo. ✓✓ (2)
- 1.6 Di ile tsa hodisa kgohlano ka hore Mananyetsa ha a se fumane tjelele, o ile a baleha ka yona a sa batle ho arolelana le motswalle wa hae. Sena se ile sa susumetsa Sekgukguni hore ha a se a tswile ka lebitleng a mo tsome a be a mo fumane, mme ebe le yena o baleha ka yona. Ka tsela ena yaba kgohlano e a tota ha ba ntse ba lelekisana ka lebaka la yona. ✓✓ (2)

- 1.7 A dumellana le tsona ka hore Sekgukguni o ile a thetseha, a kgolwa leqheka leo Mananyetsa a neng a re le tla ba etsetsa tjhelete athe Mananyetsa o mo reretse bora. ✓✓ (2)
- 1.8 Boitshetleho ba bona tumelong ya setso, ya badimo bo ile ba etsa hore ba kgolwe ha bobebe leqhekeng la boMananyetsa mme ba phelephanyetswa ha bonolo. Ka tsela e jwalo ba ntshetsa pele poloto kaha bobedi bona bo nnile ba tswela pele ho qhekellana ka baka la tjhelete. ✓ ✓ (2)
- 1.9 Mongodi o sebedisitse tlotlontswe e ngata, e jwalo ka mantswe a latelang: bonkeka, kgwaphoha, selaong le pholo ya letlaka j.j. Mantswe ana a thusa mmadi ho utlwisisa hantle seo ho buuwang ka sona. ✓✓✓ (3)
- 1.10 Ho ne ho se ho palangwa makoloi/ditekesi. ✓
Ho ne ho se ho palangwa diterene. ✓ (2)
- 1.11 Mananyetsa o ne o ngole aterese ya ha Sekgukgune sekgetjhaneng sa pampiri a se boloka mokotleng o ka hare baking ya hae. ✓ Sekgukguni yena o ne a ngole aterese ya Mananyetsa sekgetjhaneng sa pampiri a se pata ka sepatjheng sa lebanta la hae. ✓ (2)
- 1.12 Polelo eo e a nnetefala hobane Mananyetsa o ile a fumana mmate wa seeta seo a se siileng morao kwana. Ka hoo a etsa qeto ya ho pata tjhelete ka thoko ho tsela ha a ilo lata seeta se seng morao kwana. Athe ka ho etsa jwalo, ha a lemohe hore o tjhehetswe leraba le tla etsa hore a lahlehelwe ke tjhelete. ✓✓ (2)
- 1.13 • Ke tlhapi, e tjehilwe. ✓
• Lathalatha ✓
• Ke wa ka ke mo rekile.
A mabedi feela. (2)
- 1.14 Mafosi, hobane Mmadieketseng ke mophetwa wa tlatsetso, ya thusang ho hlakisa seabo sa baphetwa ba sehlooho paleng ena. ✓✓ (2)
- 1.15 Mongodi o re ruta hore ha motho a fumane ntho ya bohlokwa eo a e fufulelletsweng ka thata, o lokela ho etsa tsohle ho dula a fadimehile ho e sireletsa. ✓✓
(Ho elwe tlhoko dikarabo tsa baithuti.) (2)
- 1.16 Ho na ha pula ho ile ha thusa Sekgukguni ha mo tlišetsa lehlohonolo la ho fumana tsela eo Mananyetsa a tswileng ka yona ha a ne a baleha ka mokotla wa tjhelete. O ile a bona mehlala ya dieta tsa hae lehlatheng. ✓✓ (2)
- 1.17 • Ho lewa la tlhoko dingolweng ke moo re bonang ketso e mpe e fumana kotlo e e loketseng qetellong. Paleng ena mongodi ha a le fihlella hobane re bona bobbe bo hlola botle ka hore baphetwa ba sehlooho ba ile ba arolelana tjhelete ya boshodu ntle le hore ba tshwarwe ba fumane kotlo e ba lokelang. ✓✓✓
• Ho lewa la tlhoko dingolweng ke moo re bonang ketso e mpe e fumana kotlo e e loketseng qetellong. Paleng ena mongodi ha a le fihlella hobane re bona ketso tse mpe tsa Mananyetsa le Sekgukguni di sa fumana kotlo e di loketseng.
E le nngwe feela. (3)

[35]

POTSO YA 2: BOSWEU BA LEHLWA – Sello Moroe

- 2.1 O ne a lebelletse karabo ya hore Lerato a dumele ho ratana le yena. ✓
'Le teng ke tshepa hore ke e tla nthabisa.' ✓ (2)
- 2.2 Ho re tsebisa hore ha se metswalle ke dira. Sena se tiiswa ke dintwa tsa bona tsa pele ho ketsahalo ena moo ba neng ba tseka Lerato. ✓✓ (2)
- 2.3
- Karaburetso ya kutlo, ✓ hobane e hlakisa lerata le leholo le ileng la etswa ke titjhere Diphapang ha a ne a omanya Hlomi. ✓ (2)
  - Karaburetso ya pono, ✓ hobane e4.6 hlakisa pono ya se etswang ke titjhere Diphapang ha a ne a omanya Hlomi. ✓
- E le nngwe feela.**
- 2.4
- Ke qwaketsano e pakeng tsa titjhere Diphapang le Hlomi ya sa bolokeng molao wa sekolo wa ho ba ka ntle ha tijhere a le ka phaposing. ✓✓
  - Ke qwaketsano hobane re bona thulano ya Hlomi le Tshiu ya thabelang ditsietsi tsa Hlomi.
- (E le nngwe feela.)** (2)
- 2.5 A dumellana le tsona ka hore titjhere Diphapang o kgalema Hlomi ka thata lekgetlong la pele feela Hlomi a fihla ka mora nako phaposing. Titjhere o bile o mo eletsa ho fetola boitshwaro boo. ✓✓ (2)
- 2.6 E re totobaletsa tomatso ka hore Tshiu o ne a thabetse ditsietsi tsa Hlomi empa a sa tsebe hore Hlomi o tena a fihla morao nakong jwalo o tshepisane tsa lerato le Lerato eo yena Tshiu a mo tonetseng mahlo. ✓✓ (2)
- 2.7
- Mongodi o sebedisitse dipuo tsa Lerato. ✓
  - Mongodi o sebedisitse diketso tsa Lerato.
- (E le nngwe feela.)** (1)
- 2.8 Ke nnete hobane Lerato o hlahella paleng ena a tsebahala ka lerato le boitshwaro. Ho tloha qalehong ya pale ho isa pheletsong ya bophelo ba hae o hlahella a le jwalo a sa fetohe. ✓✓ (2)
- 2.9 D/Tlhekelo hobane ke karolong ena moo mongodi a lelekelang ditaba tsa pale hore babadi ba hle ba be le setshwantsho sa kamoo pale e ka phuthulohang kateng. ✓✓ (2)
- 2.10 Ho ho hetla morao mongodi o re kgutlisetsa ketsahalang kapa diketsahalang tse fetileng ka sepheo sa ho re hlakisetsa se itseng. Ka mora lefu la Lerato Hlomi o ile a nyala Dineo eo pele a neng a iphanya yena ka baka la Lerato. Mangolo le dimpho tse tswang ho Dineo ka nako eo, o ne a sa di tsotelle empa a sa di kgutlisetse ho monga tsona. Kahoo ha re makale ha re bona a se a nyala Dineo hobane sena ke sesupo sa hore Hlomi o ne a ntse a na le tlhase e itseng ya Lerato ho Dineo. ✓✓✓ (3)

- 2.11 Toro ya Hlomi e ne e le ho ikgapela Lerato hore e be kgarebe ya hae. Ho kenela ha hae tlhodisano ya motjeko, e ne e le ho hapa pelo ya Lerato kamoo a tla tjeka kateng. ✓✓ (2)
- 2.12 Sehlopha sa boHlomi se ile sa ikgapela tlhodisano eo, mme seo sa etsa hore ba roriswe haholo le ke dikgarebe tseo ba neng ba kena sekolo le tsona. Sena se ile sa eketsa lehloyo dipakeng tsa Hlomi le boTshiu. Kgohlano ya hola le ho feta ha Tshiu a lemoha hore Lerato o se a nkehile haholo ke Hlomi ka mora tlhodisano ya motjeko. ✓✓ (2)
- 2.13 Ke tse ding tse bontshang tharahano hobane re bona ditaba di thatafala, di mpefala dipakeng tsa Hlomi le Tshiu. Ho tloha ka mora tlhodisano eo, Tshiu le bomphato ba hae ba ile ba sebetsa ka thata ho sulafalletsa Hlomi bophelo sekolong le motseng. ✓✓ (2)
- 2.14 Ke sehlo sa thabo le kgotsofalo, se ikutlwahatsang ka dipuo tse kang ba nthorisa kamoo ke tjekileng ka bokgabane kateng, kamoo ke kgahlang kateng le Lerato o ne a bonahala a thabile haholo a bile a phutholohile. ✓✓ (2)
- 2.15 Molwantshi ke Tshiu ✓ hobane o ne a dula a qhwebeshana le Hlomi ka nako tsohle a mo tsekisa Lerato eo ba neng ba mo tonetse mahlo bobedi. ✓ (2)
- 2.16 Bobedi ba bona ke baphetwa ba tlatsetso hobane kgohlano le diketsahalo tsa pale ha di a thehwa hodima bona ho tloha qalong ho ya phethelong. Seabo sa bona ke sa ho thusa ho hlakisa diketso tsa baphetwa ba sehlooho. ✓✓ (2)
- 2.17 Mothinya o sa lebellwang o etsahala ha diketsahalo tsa pale di thinyetsa hosele moo ho neng ho sa lebellwa teng, mme di hlahisa sephetho se neng se sa lebellwa. Paleng ena babadi ba ne ba lebelletse hore Hlomi o tla nyalana le Lerato ba phele ha monate bophelong bohle ba bona. Ba sa lebelletse jwalo, diketsahalo tsa nka mothiya o sa lebellwang ha Lerato a hlokahala, Hlomi a etsa qeto ya ho nyalana le Dineo eo yena Hlomi a neng a sa mo thahaselle leha Dineo yena a ne a mo rata, mme ba phela ka kgotso lenyalong la bona. ✓✓✓ (3)

[35]

POTSO YA 3: SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima

- 3.1 Ke Sister Ruth. ✓ (1)
- 3.2 Kganyetsano e ikutlwahatsang qotsong e re lebisa ketsahalong eo ho yona Ramaqiti a ileng a baleha ha masole a dinaha tsa Afrika e Borwa a futuhela sehlekehleke, mme Nasala le Dirisang ba ile ba hana ho baleha mmoho le yena. ✓✓ (2)
- 3.3 Di mo senola e le mophetwa ya tjhithja, hobane ke mona qetellong o bonahala a sokolohile bobeng bohle boo a neng a bo etsa kaha ke mona o se a dumela tshwarelong ya dibe. ✓✓ (2)
- 3.4 Ramaqiti le Nasala ke metswalle e meholo e amaheng diketsong tsa tlolo ya molao. Ke ka lebaka leo Ramaqiti leha e ne e le e meholo sesoleng, a ileng a balehisetsa Nasala Bosothonia hore a se tshwarwe e le hore ba tle ba tswele pele ka mesebetsi ya bona e kgahlanong le molao. ✓✓ (2)
- 3.5 Di totobatsa mehla ya thekenoloji ✓hobane re bona ka tshebediso ya disebediswa tse kang dikepe tsa nyutlelere, makoloi, difofane, dithunya le dikepe. ✓ (2)
- 3.6 Phanyeho eo e sebedisitswe ka sepheo sa ho ngoka le ho fa mmadi thahasello ya ho batla ho tseba pheletso ya Nasala le Ramaqiti hore e tla ba efe. ✓✓ (2)
- 3.7 C/molwantshuwa, hobane ke mophethwa wa sehlooho, mme diketsahalo tsohle le kgohlano ya pale di thehilwe ho yena. Ke yena ya tsongwang ke ditho tsa Bana ba Phiri. ✓✓ (2)
- 3.8 Puisano e tlisa mothinya o sa lebellwang kaha re ne re lebelletse polao ntle le qeaqeo hang feela ha Ramaqiti le Nasala ba teana le Chikano empa ke mona ba qhanolotse ha monate ba ja lekomo. ✓✓ (2)
- 3.9 Ketso ya Chikano ya ho dula a fereha dikgarebe hohle moo a fihlang teng e amohelehile ho ya ka mofuta wa mosebetsi oo a o etsang wa bohlwela ✓hobane o ne a lokela ho etsa hore ka nako tsohle a amohelehe hohle moo a fihlang teng e le hore a fuputse ha bonolo a sa belaellewe. ✓✓
(Ho elwe tlhoko dikarabo tsa baithuti.) (3)
- 3.10
- Ramaqiti o ile a thusa ho pholosa Nasala Botswana ka mora ho bolaya kgarebe ya hae a mmalehisetsa Bosothonia. ✓
  - O ile a mo thusa hore a fumane ditokomane tsa leshano hore a kgone ho kena Bosothonia. ✓
  - A boela a mo thusa hape hore a fetole lebitso le sefahleho hore a qetelle e le moruti a tsejwa ka lebitso la Mobishopo Biala.
- (E mmedi feela.)** (2)
- 3.11
- Tjhelete eo bomphato ba hae ba neng ba e ja bohlaswa. ✓
  - O ne a tshwenyeha hore mokgatlo o ka wa neng kapa neng. ✓
- (2)

- 3.12 Mongodi o atlehile hobane Dirisang o ne a sebediswa ke aubuti wa hae Ramaqiti jwalo ka sehlwela ho fumanela mokgatlo wa Bana ba Phiri lesedi le makunutu ohle ao ba neng ba a hloka. ✓✓ (2)
- 3.13 Mongodi o sebedisitse diketso le dipuo tsa hae. ✓✓ (2)
- 3.14 Tsohle tse mpe tse neng di etswa ke Bana ba Phiri sekgukgung, di ile tsa fela tsa fihla qetellong hang nakong eo dinaha tsa Afrika e Borwa di futuhelang Bana ba Phiri sehlekehlekeng sa Deidro. ✓✓ (2)
- 3.15 Ke nnete, hobane hohle moo Chikano a neng a fihla teng, ho ne ho ba le sehlwela kapa dihlwela tse mo lebitseng a sa tsebe. ✓✓ (2)
- 3.16 Ke dumellana le yona hobane ketsahalang eo, Mphafudi o ile a hlanohela mokgatlo wa hae wa Bana ba Phiri ha mobishopo Biala a ne a re Katriena a honngwe leihlo, mme re bona mothinya o sa lebellwang ha Mphafudi a sireletsa Katriena motswalae. ✓✓ (2)
- 3.17 Setaele sa mongodi ke mokgwa oo mongodi a ngolang ditaba tsa hae ka wona. Qotsong mongodi o sebedisitse setaele se seng bonolo, se sa utlwisiseheng hantle. O sebedisitse mantswe a thata a kang, hwayahwaya, rafatsa, putlama le matsoho a a hlatswana. (3)

[35]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 35**

KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA**POTSO YA 4: SEFI – DJ Nkutha**

- 4.1 A ne a bidietsa hore nakong e tlang Mmatiiisetso le yena o tla e hloka tjehelete eo Motaung a ntseng a mo fa yona kahoo he, le yena o tla lla jwalo ka Mmankepe hobane e tla be e se e jowa ke Mmatshela. ✓ (1)
- 4.2 Lebotsi. ✓ Ka letshwao la potso. ✓ (2)
- 4.3
- Tswekere ✓
  - Tee ✓
  - Mafura
- (Tse pedi feela.)** (2)
- 4.4 'Mmankepe o a tseba hore o noha mosadi towe!' ✓
'O tla tjha ke o bolelle. Ke sekotwana sa botoro ntho ena.' ✓
'Ke romme Nkepe mabenkeleng o tehile kalala a hloka mafura.'
'O leshano o a tseba o ka bolaya motho.'
Tse pedi feela. (2)
- 4.5 O e sebedisitse ka sepheo sa ho bontsha hore Mmankepe o etsa eka taba ya Raboditse ya ho senya tjehelete jwaleng ha Mmatsele ha se tabahadi, ha se ntho e kgolo hakaalo ke tajana feela e sa reng letho. ✓✓ (2)
- (Ho elwe tlhoko dikarabo tsa baithuti.)**
- 4.6
- E susumetsa babadi ho ipopela karaburetso ya pono hobane e se eka ba se ntse ba bona sekotwana sa botoro seo Mmankepe a se patileng ka mokotleng oo. ✓✓
  - E susumetsa babadi ho lemoha hore Mmatiiisetso ha a tshepe Mmankepe.
- E le nngwe feela.** (2)
- 4.7 Lelapa lena le ne le sebetsa dintho ka kutlwano, Motaung a fa Mmatiiisetso tjehelete, Tiisetso a itlhomphile, a mamela batswadi a bile a le bohlale sekolong. Ka tsela e jwalo lelapa lena la atleha karolong tse ngata tsa bophelo. Katleho ya lona ya qholotsa mona ho ba lelapa la Mmankepe le Rabaoditse mme ba rera ho senya kgotso le thabo ya lelapa leo. Morero oo wa bona ya ba yona tshiya ya kgohlano ya pale. ✓✓ (2)
- 4.8 Mookotaba wa tshwantshiso ena ke mona le lefufa. Diketso tsa Mmatshela di nyallana le wona ka hore a sebediswe ke Raboditse ho fihlella sepheo sa hae sa ho qhala kgotso ya lelapa la Motaung ka lebaka la ho honohela le hona ho le monela. ✓✓ (2)
- 4.9 Mongodi o sebedisitse dipolelo tse kgutshwanyane ka sepheo sa ho toba, ho hlakisa le ho toboketsa seo Mmatiiisetso a se bolelang, e leng hore Mmankepe ke molotsana. ✓✓✓ (3)
- 4.10 Sepheo sa hae ke ho kgannela Motaung lerabeng la hore a ratane le Mmatshela e le hore kgotso le thabo tsa lelapa la Motaung di senyehe ✓ (1)

- 4.11 Di etsahala tharahanong ya tshwantshiso hobane re bona ditaba di thatafala, di mpefala hobane Motaung ya neng a se a rutuwe jwala ke Raboditse, o tetebela ho feta pele kaha o tlo wela diatleng tsa Mmatshela wa sejabanna. ✓✓ (2)
- 4.12 Di nthusa ho utlwisisa hore Mmatshela o leka/habile ho hohella Motaung ha hae, o batla ho utlwana le yena a tle a tsebe ho mo ja jwalo ka bao a ba entseng sehlooho pele ho yena. ✓✓ (2)
- 4.13 • O e sebedisitse ka sepheo sa ho ferekanya ho thusa Mmatshela letsholong la hae la ho ikgapela Motaung. Katleho ya Mmatshela e tla ba molemong wa merero ya Raboditse e ditshila kgahlanong le lelapa la Motaung. (2)
- 4.14 Ke Mmatshela hobane diketsahalo tsohle mmoho le kgohlano tshwantshisong ena ha di a thehwa hodima hae. Seabo sa hae ke sa ho thusana le merero ya Raboditse hore e phethahale. ✓✓ (2)
- 4.15 Tomatso e hlaha ka hore Motaung ha a tsebe bora boo Raboditse a mo reretseng bona ka ho mo kgannela lerabeng la Mmatshela. Motaung o jwalo ka nonyana-ka-hlamela-mmolai hobane rona babadi re tseba hantle sehloho seo a se reretsweng. ✓ Sepheo sa yona ke ho tlisa teketliso/phanyeho e le leano la ho hohela thahasello ya babadi kaha ba tla labalabela ho tseba sephetho. ✓✓ (3)
- 4.16 Tjhe, ke hanana le polelo ena hobane tshwantshiso ena ke ya masetladibete, eo pheletsong ya yona mophetwa wa sehlooho a iphumanang a le ka hara tebetebe ya mathata, maima le masisapelo. ✓✓ (2)
- 4.17 Mongodi o e sebedisitse ka tshwanelo hobane Raboditse o ne a leka ho susumeletsa Motaung ho ba le kgahleho ho Mmatshela ka ho toboketsa botle bo makatsang ba eo Mmatshela e le hore Motaung a tle a ipone e le sephoqo ka hore yena ha a bo bone. ✓✓✓ (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 35

KAROLO YA C: DIPALEKGUTSHWE

Araba POTSO ya 5.1 le POTSO ya 5.2.

POTSO YA 5: PELO E JA SERATI – ME Makhapa le ba bang**5.1 'MPHELEHETSE' – MM Mpembe**

- 5.1.1 O kgethile mosebetsi hobane a ne a tlameha ho hlokomela le ho fepa lelapa la habo. ✓ (1)
- 5.1.2 Ke ho kgwathakgwathwa. ✓
Ke ho phomola. ✓ (2)
- 5.1.3 Lekgetlong la pele o ne a ilo ipolaya athe ho la bobedi o ile a thola ka bokgothokgotho ba tjhelete. ✓✓ (2)
- 5.1.4
- Ho lahlehelwa ke mosebetsi. ✓
  - Ho bona bana babo ba bolawa ke tlala le ho kula empa a le teng. ✓
  - Ho lahlwa le ho kgeswa ke ba leloko.
- (Tse pedi feela.)** (2)
- 5.1.5 Mothinya o sa lebellwang o hlahella ha Kgaupe a thola bokgothokgotho ba tjhelete moo thotobolong ka tsela ya mohlolo. Sena se fedisa tshotleho ya lelapa la habo. ✓✓ (2)
- 5.1.6 Mafosi, hobane ho ne ho se na dihlopha kapa mekga e mmedi e sa dumellaneng moo re neng re ka re ngaka e rotelletsa qabano. ✓✓ (2)
- 5.1.7 Ho bile le molemo wa hore a thole ka tjhelete thotobolong e mo thusitseng ho ntsha lelapa labo mathateng. ✓✓ (2)
- 5.1.8 E, e a kgolweha hobane hangata motho ha a le mathateng o na le ho thuseha ka tsela e itseng ya mohlolo ebile ha ho tsejwe moo lehlohonolo la motho le leng hona teng. ✓✓

KAPA

Tjhe, ha e kgolwehe hobane ha ho motho ya ka patang tjhelete e ngata hakaalo moo ho fatang mang kapa mang ya ipatlelang tse itseng. (2)

E le nngwe feela, mme ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.

- 5.1.9 Phethelong ya palekgutshwe ena, mongodi o siya babadi ba inahanela hore ebe maemo a lelapa la habo Kgaupe a ile a fetoha jwang ha a se a thotse ka bokgothokgotho boo ba tjhelete. Empa kgohlano ya maikutlo eo a neng a na le yona, e rarollehile. ✓✓✓ (3)

5.2 'ESENG KAJENO, EMPA HOSANE' – MM Mpembe

- 5.2.1 Diketsahalo di etsahalla sekolong ka ofising ya mosuwehlooho. ✓✓
mehlang eo ho yona batswadi ba seng ba emela bana ba bona
leha ba le phoso. (2)
- 5.2.2
- Selallane o kopa tshwarelo ho titjhere Phala. ✓
  - Selallane o lahla ntatae fatshe ka setebele. ✓
- (2)
- 5.2.3 E mo senola e le motho wa kgotso, wa boikokobetso hobane re
bona a inyatsa boitshwarong ba hae ba ho tella le ho nyedisa
molaotheo wa sekolo. ✓✓ (2)
- 5.2.4 Karaburetso ya pono e sebedisitsweng polelong eo, e nthusa ho
utlwisisa hore Selallane o ne a halefile haholo a sa batle ha ntatae
a mo thiba. ✓✓ (2)
- 5.2.5 A/✓ hobane ho tloha qalong ya palekgutshwe ho isa phethelong ya
yona, re bontshwa lehlakore le leng feela la hae, e leng la botle
kapa la bobbe. ✓ (2)
- 5.2.6 Ke dumela hore ke sehlohlolo sa palekgutshwe ena hobane re
fumana hore kgohlano ya palekgutshwe ena e fella moo, kaha ka
mora ketsahalo ena, ha ho sa na kgohlano e nngwe hape. ✓✓ (2)
- 5.2.7 E, mongodi o atlehile kaha re bona Selallane a dula a tletleba, a
ipelaetsa ha ho thwe a etse mosebetsi wa sekolo. O ne a sa
amohela ditaello tsa matijhere, a etsa seo a se rutuweng ke ntatae
feela, e leng hore e seng kajeno empa hosane. ✓✓ (2)
- 5.2.8 Diketso tsa Ntwahae ha di a amohelaha hobane ka ho etsa jwalo,
o ruta ngwana wa hae thuto e mpe haholo, e sa mo ruteng ho
hlompha ditokelo tsa batho ba bang, mme seo ha se no tswela
mora wa hae molemo wa letho bophelong. ✓✓✓
(Ho elwe tlhoko dikarabo tsa baithuti.) (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: DITHOTHOKISO**POTSO YA 6****6.1 'NGWANA YA LEHLASWA' – KE Ntsane**

- 6.1.1 • Ngwana ho fela ✓
• Kgorula ✓
• Thatohatsi ya ntatae
(A mabedi feela.) (2)
- 6.1.2 O hlalosa hore kgwedi ya bosupa o e qadile a se a kgaotse thota/a tsamaile haholo, a hlophehile. ✓✓ (2)
- 6.1.3 Papiso/tshwantshanyo. ✓ (1)
- 6.1.4 Molathothokiso wa 12. ✓Ngwana morui o phakela dikolobe kajeno.✓ (2)
- 6.1.5 Sethothokisi se toboketsa/matlafatsa bongata ba difariki tse neng di ruilwe ke monna eo wa morui. ✓✓ (2)
- 6.1.6 Sethothokisi se sebedisitse lentswe lena ho bontsha hore motsotsong wa jwale dintho di fetohile ho ngwana ya lehlaswa o se a ja le difariki, dimenyemenye di fedile.✓✓ (2)
- 6.1.7 • Le sebedisitswe ka sepheo sa ho tlamahanya melathothokiso eo e mmedi. ✓✓
• Le sebedisitswe ka sepheo sa ho toboketsa bohlokwa ba taba eo a neng a etsa qeto ka yona e leng hore habo ho monate. E le nngwe feela. (2)
- 6.1.8 Lelapa la habo ngwana ya lehlaswa le tshwantshwa le Kanana hobane ke la boruing ho na le dintho tsohle tseo a di hlokanang mme o phetse ka boiketlo ho lona. ✓✓ (2)
- 6.1.9 Lebotsi leo le susumeletsa ngwana ya lehlaswa ho kgutlela lapeng kaha lelapa ha le ngalwe mme ha a foseditse batswadi, o tlamehile ho kgutlela habo ho ilo kopa tshwarelo ka seo o se entseng.✓✓ (2)
- 6.1.10 Phetapheto ya sebopeho,✓ e nthusisa ho utlwisisa hore ngwana ya lehlaswa o ne a se a sotlehile haholo hoo a neng a dula a nahana ka bophelo bo monate boo a neng a bo phela habo.✓✓ (3)

LE

6.2 'LEFU LA MORENA GEORGE VI' – KE Ntsane

- 6.2.1 Ke Manyesemane ✓
- 6.2.2 Ke George. ✓ Ha a ngolwa ka ho tshwana hobane Tjotji e sothofaditswe. ✓ (1)
- 6.2.3
- Sejura/kgefutsohare, ✓ bo sebedisitswe ka sepheo sa ho lekanya moelelo wa mantswe ana 'ngwana Kgosi' le 'Lisabeta'. ✓✓
  - Sejura/kgefutsohare, bo sebedisitswe ka sepheo sa ho katla morethetho/ho fokotsa lebelo la ho bala'.
(E le nngwe feela.) (3)
- 6.2.4
- Ka sepheo sa ho potlakisa morethetho wa molathothokiso oo. ✓✓
  - Ka sepheo sa ho kgutsufatsa molathothokiso.
E le nngwe feela.
, a hlakisa taba ya hore ha ntwana e ka ba teng ho ka dubakana, ha ba hobe. (2)
- 6.2.5 Ke ithutile hore Morena George VI e ne e le yena ya nang le seabo sa bohlokwa ho sireletseng naha ya Engelane kgahlanong le bafutuhedi ba yona. ✓✓ (2)
- 6.2.6 Sethothokisi se bolela ho llela/dumela hodimo ka lerata le leholo. ✓✓ (2)
- 6.2.7 Morethetho wa thothokiso ena ke o tsamayang butle, o bontshang ho fehelwa hobane ke mofuta wa thothokiso ya kodiya malla, ✓ mme ditaba tsa yona di sithabetsa pelo/di otlala pelo ha bohloko kahoo ho a hlaka hore mookotaba wa yona ke lefu. ✓✓ (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 35
MATSHWAO A PAMPIRI YOHLE: 70